

МОЛОДІЖНЕ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

YOUTH UNEMPLOYMENT IN UKRAINE: STATE AND PROSPECTS

Білик К.В.

студентка

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Лісовицький В.М.

кандидат економічних наук,

професор кафедри економічної теорії

та економічних методів управління,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті розглянуто проблему молодіжного безробіття в Україні. Проаналізовано стан ринку праці в Україні за різними параметрами. Розглянуто глобальну зайнятість молоді та проведено порівняння зі станом в Україні. Визначено причини безробіття молоді та запропоновано шляхи її подолання через систему освіти.

Ключові слова: безробіття, зайнятість населення, молодіжне безробіття, молодь, працевлаштування молоді, ринок праці.

В статье рассмотрена проблема молодежной безработицы в Украине. Проанализировано состояние рынка труда в Украине по разным параметрам. Рассмотрена глобальная занятость молодежи и проведено сравнение с Украиной. Определены причины безработицы молодежи и предложены пути ее преодоления через систему образования.

Ключевые слова: безработица, занятость населения, молодежная безработица, молодежь, рынок труда, трудоустройство молодежи.

The article considers the problem of youth unemployment in Ukraine. The state of the labour market in Ukraine has been analyzed by various parameters. The global employment of youth is reviewed and compared with the situation in Ukraine. The reasons of youth unemployment are determined. The ways of overcoming unemployment through the system of education are offered.

Keywords: employment, employment of the population, labour market, unemployment, young people, youth unemployment.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Технології та глобалізація зумовлюють розвиток динамічного і дуже мінливого навколишнього бізнес-середовища, але при цьому пошуки шляхів для подолання безробіття залишаються недостатньо активними. Навіть тоді як компанії повідомляють, що не можуть знайти потрібних працівників, мільйони людей не можуть знайти роботу. Ці питання перетворюються на дорогий невикористаний потенціал для світової економіки. Особливо це явище характерне для молоді, яка не може знайти роботу через низку причин. Цим зумовлена актуальність дослідження даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автор. Питання зайнятості та безробіття населення висвітлено у працях багатьох науковців, зокрема В.С. Васильченко,

О.К. Мазуренка, К.Д. Семенова, В.В. Онікієнко, Л.І. Гальків та ін. Проблеми молодіжного безробіття розглянуто в роботах Л.Г. Ткаченко, І.В. Тарасюк, Я.В. Панаса, Є.О. Зеленевої, Д.Л. Богині, М.В. Торжевського та ін. Проте сучасний стан безробіття серед молоді в Україні залишається недостатньо висвітленими, а тому потребує дослідження.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження стану молодіжного безробіття в Україні та розгляд імовірних причин виникнення цього явища.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для кожної країни надзвичайно велике значення має рівень зайнятості, тому що саме в процесі трудової діяльності реалізується людський потенціал, задовольняються потреби і створюються всі суспільні блага. Добробут населення має пряму залежність від рівня зайнятості: чим більше людей зайняті суспільно

корисною працею, тим більше в країні виробляється споживчих благ [12, с. 44].

У табл. 1 представлено кількість безробітного населення за віковими групами. Всього кількість безробітного населення у 2016 р. становила 1 678,2 тис. осіб, що показало приріст на 12% до попереднього року. За віковими групами найбільший рівень безробіття спостерігається у віці 15–24 років (340,7 тис. осіб) та у віці 40–49 років (347,5 тис. осіб); найменший – у віці 60–70 років (0,7 тис. осіб), тобто в непрацездатному віці. Розраховані темпи росту представлені в табл. 2.

Динаміку безробітного населення графічно представлено на рис. 1.

З 2010 по 2013 р. відбувався спад кількості безробітних на 5% щороку. Після спаду в 2013 р.

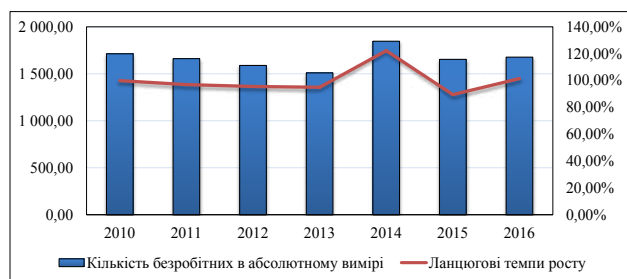

Рис. 1. Динаміка безробітного населення за період 2010–2016 рр., тис. осіб [13]

в 2014 р. спостерігалось збільшення кількості безробітних на 27%, що можна пов'язати з нестабільними політичними, економічними та соціальними умовами, які виникли в Україні з початком анексії АР Крим та окупації східних областей.

Серед вікових груп найбільше безробіття збільшилося у цьому періоді серед населення у віці 30–34 років (40,5%), 35–39 років (32,5%) та 15–24 років (37,8%). У 2015 р. кількість безробітних по всіх вікових групах повернулася до орієнтовного рівня докризових показників. У структурі безробітних усі вікові категорії, крім 60–70 років, мають у середньому 1/5 від загальної кількості. Структуру представлено на рис. 2.

Кількість безробітних серед чоловіків більше, ніж серед жінок (1 026,2 тис. осіб проти

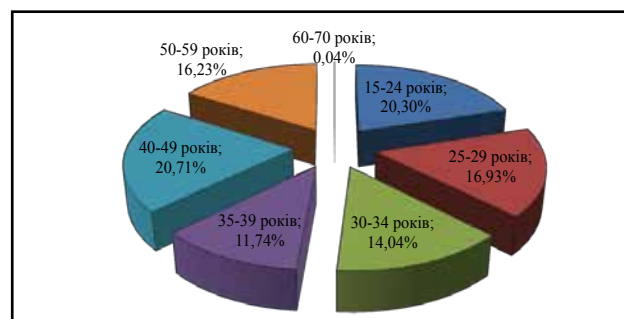

Рис. 2. Структура безробітних за віком [13]

Таблиця 1
Кількість безробітного населення за віковими групами за період 2010–2016 рр., тис. осіб [13]

Роки	Безробітне населення у віці 15–70 років	у тому числі за віковими групами (років)						
		15–24	25–29	30–34	35–39	40–49	50–59	60–70
2010	1 713,9	434,5	280,5	216,6	211,3	356,8	213,9	0,3
2011	1 661,90	461,9	268,1	198,8	193,1	329,5	209,8	0,7
2012	1 589,80	400,7	290,7	190	173,7	316,9	217,2	0,6
2013	1 510,4	356,5	263,4	187,8	167,7	317,6	217,4	–
2014	1 847,6	451,8	319,9	261,8	216,5	359,2	237,9	0,5
2015	1654,7	361,2	286,1	253,9	176,4	343,8	232,8	0,5
2016	1678,2	340,7	284,2	235,6	197,1	347,5	272,4	0,7

Таблиця 2
Ланцюгові темпи росту кількості безробітного населення за віковими групами за період 2010–2016 рр., тис. осіб [13]

Роки	Безробітне населення у віці 15–70 років	у тому числі за віковими групами (років)						
		15–24	25–29	30–34	35–39	40–49	50–59	60–70
2010	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
2011	96,97	106,31	95,58	91,78	91,39	92,35	98,08	233,33
2012	95,66	86,75	108,43	95,57	89,95	96,18	103,53	85,71
2013	95,01	88,97	90,61	98,84	96,55	100,22	100,09	-
2014	122,33	126,73	121,45	139,40	129,10	113,10	109,43	-
2015	89,56	79,95	89,43	96,98	81,48	95,71	97,86	100,00
2016	101,42	94,32	99,34	92,79	111,73	101,08	117,01	140,00

652 тис. осіб у 2016 р.). Серед жінок та чоловіків найбільший рівень безробіття простежується в однакових вікових групах – 15–24 та 40–49 років. Також однаково низьким він є у віці 35–39 років.

Ситуація глобальної зайнятості молоді залишається нестабільною. Проблеми відсутності стабільної роботи для молоді існують практично в усьому світі. У розвинутих країнах частка молоді, яка мимоволі працює неповний робочий день або займається тимчасовою роботою, зростає. Наприклад, у Польщі, Італії, Іспанії більш ніж половина молодих людей працює на тимчасових контрактах, а в Нідерландах близько 44% недавніх випускників шкіл працюють неповний робочий день [14]. У країнах, що розвиваються, кожен із чотирьох молодих людей не може знайти роботу, за яку платять більше 1,25 долара США на день. Економісти також підкреслюють глобальний вимір вищезазначеної проблеми. Це відображається в міграції молодих людей, які залишити свою країну походження у пошуках кращих навчальних та трудових можливостей за кордоном [7, с. 39].

Вплив внутрішньої кризи України на зайнятість молоді посилюється розвитком світових проблемних напрямів. Сьогодні країна бореться із загальним економічним спадом та економічними перетвореннями. Обидві події призвели до дисбалансу на ринку праці, в результаті чого зростає безробіття і відбувається посилення кількісних та якісних прогалин у питанні попиту та пропозиції на ринку праці.

Головна проблема для української молоді, як і для молоді з інших країн, – слабка і недостатня координація між системою освіти та робочою силою під час переходу від школи до роботи. Можна припустити, що головна асиметрія молодіжної зайнятості є проблемою відносин та взаємодії між освітою та ринком праці [5, с. 119].

Важливим аспектом цієї проблеми є відсутність стратегічного бачення у сфері працевлаштування молоді. Проаналізувавши світові тенденції розвитку та асиметрії на молодіжному ринку праці, можна зазначити, що питання безробіття молоді в Україні стикається з подібними проблемами та належить до тієї ж площини.

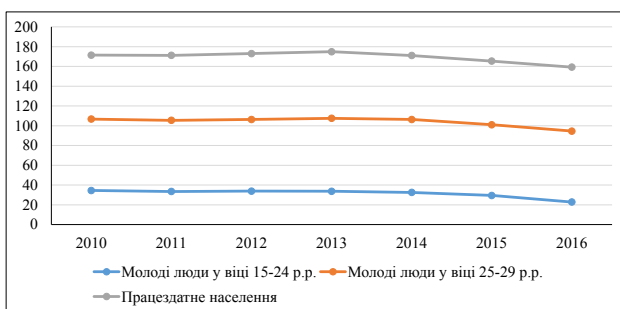

Рис. 3. Рівень працевлаштування молоді в Україні в 2005–2016 рр., % [13]

Незважаючи на те що криза зайнятості молоді є глобальною тенденцією, існують особливості, характерні для кожної країни. Статистику зайнятості молоді в Україні представлено на рис. 3.

Оцінивши зайнятість молоді на основі рис. 3, можемо зазначити, що менше ніж 75% молодих людей в Україні працюють. Також спостерігаються негативні тенденції, тобто дуже низький рівень зайнятості у віковій групі 15–24 років та його зниження протягом 2012–2016 рр.

Аналіз статистичних даних в Україні аналогічно глобальним даним свідчить про високий рівень безробіття серед молоді в усіх вікових групах. Рівень безробіття серед молоді перевищив рівень безробіття населення працездатного віку протягом 2009–2016 рр. Що стосується 2017 р., то, за даними Державної служби статистики, у I півріччі 2017 р. рівень зайнятості серед осіб у віці 25–29 років становив 69,0% та був вищим, ніж у середньому серед усіх вікових груп (56,0%), а серед осіб віком 15–24 роки цей показник становив лише 28,5%.

Рівень безробіття, визначений за методологією Міжнародної організації праці (МОП), серед молоді у віці 25–29 років у I півріччі 2017 р. становив 11,4%. Серед осіб у віці 15–24 років цей показник становив 17,8% та був майже вдвічі вищий, ніж серед усіх вікових груп [13].

Високий рівень безробіття зумовлений тим, що значна частина молодих людей не має необхідних професійних навичок і досвіду роботи. У середньому по країнах ЄС рівень безробіття серед молоді у віці 15–24 років становить 16,9%.

Відсутність адекватного попиту на висококваліфіковану робочу силу та підвищення кваліфікації з боку роботодавців ставлять у скрутне становище учасників навчального процесу і зменшують їх мотиваційні вказівки. Як відзначили відомі українські експерти, «наявний ринок праці не показує попиту поглиблення знань ... що призводить до виникнення інституційного мутанта – система вищої освіти з низькими вимогами до якості освіти від її безпосереднього споживача» [8, с. 70].

Низька якість робочих місць в Україні є однією з причин безробіття серед молоді. Як ми вже зазначали, існує поширеність маргінальних робочих місць, які неприйнятні для молоді. Це зменшує потенціал підприємств, інноваційний розвиток (технологія, обладнання, знання, кваліфікація працівників тощо) в Україні. Надзвичайно низькі бюджети, які витрачають компанії на потреби навчання, не сприяють інноваційному розвитку підприємств. У результаті Україна посідає 93-є місце у світі за рівнем інноваційності підприємств (дані Всесвітнього економічного форуму «Глобальний звіт про конкурентоспроможність 2015–2016 рр.»).

Окрім низької інноваційної спроможності підприємств, також слід звернути увагу на такі обмежувальні фактори, як відсутність держав-

ної підтримки інноваційних продуктів (123-е місце у світі), недостатні передумови для інноваційної діяльності (82-е), низький рівень співпраці між бізнесом та університетами (74-е) [11, с. 239].

Незважаючи на всі перераховані вище дані, більшість українських учених згадує низьку якість освіти як одну з основних причин безробіття серед молоді. Ця причина сформульована ними як: небажання роботодавців наймати недосвідченого та некваліфікованого молодого спеціаліста, суттєвий розрив між освітніми програмами та потребами підприємців, формальний підхід до розроблення програм професійного навчання, розбіжність між освітніми послугами та реальними потребами ринку праці, невідповідність знань, отриманих у навчальних закладах, вимогам роботодавців, відсутність досвіду та накопиченого соціального капіталу, обмежені можливості стажування студентів на підприємствах та ін. [3, с. 82].

Однак, на нашу думку, це однобічний погляд на зайнятість молоді в Україні. Існує багато інших важливих причин безробіття серед молоді.

По-перше, якість освіти залежить від соціальних чинників безробіття серед молоді, а саме індивідуальних якостей випускників професійних шкіл. Вплив окремих психологічних особливостей учнів на навчання, при цьому результати вже підтверджені підходом до компетентності в системі освіти, а саме у розробці освітніх та професійних стандартів. Відповідно, вимоги до професійної орієнтації слід посилити. ЗМІ та молодіжні організації повинні вдосконалити психологічне усвідомлення молоді про роль, яку вони можуть і будуть грати в розвитку своєї країни, та змінити ставлення до деяких загальних тимчасових і неперспективних форм молодіжної діяльності [10, с. 44].

По-друге, зниження якості освіти молодих кадрів має економічний характер. Низький рівень якості життя ставить перед молоддю дилему освіти або роботи, що призвело їх до вибору другого варіанту.

По-третє, соціокультурні особливості розвитку країни не сприяють підвищенню якості освіти, а також зайнятості молоді, а саме слабкий розвиток громадянського суспільства і, отже, брак досвіду створення механізмів ефективної співпраці між державними установами (освітніми установами, роботодавцями, урядами, молодіжними організаціями тощо); незрілість суспільства та неадекватність більшості роботодавців щодо усвідомлення необхідності інвестицій у людський капітал.

По-четверте, розглядаючи питання якості освіти та зайнятості молоді, дослідники стверджують, що роботодавці є мірою кваліфікацій-

них вимог, оскільки бізнесові потреби ринку праці визначають реальні вимоги до професіоналів, їх практичні знання та навички. На перший погляд, це, здається, відповідає реальній ситуації, однак це не включає рівень освіти, компетентність та кваліфікацію роботодавців. Це принципово, оскільки роботодавці часто отримують освіту раніше, ніж сучасні випускники. І в умовах відсутності постійного або періодичного навчання кваліфікаційний рівень роботодавців не може відповідати вимогам сучасних реалій [1, с. 118].

Країни ЄС та Сполучені Штати Америки мають досить цікавий досвід, який може допомогти вирішити цю проблему. Підприємства реального сектору економіки фінансують 60% наукових кадрів у вищих навчальних закладах. Це співробітництво також передбачає створення системи пільг та додаткових прав: вільного використання державних дослідницьких лабораторій, стимулів для придбання сировини, податкових пільг тощо.

Справа в тому, що раніше українська освіта була зосереджена лише на самій собі, тому що питання про конкуренцію між суб'єктами на ринку праці та на ринку освіти не було настільки гострим. Така ж проблема існувала і в Польщі, де молоді випускники університетів не могли знайти роботу відповідно до їхньої освіти.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Для зменшення безробіття серед молоді в Україні як шлях до вирішення проблеми необхідним є впровадження компетентного підходу, що можливо тільки за умови участі роботодавців, випускників, соціальних партнерів та ін. разом із викладачами навчальних закладів. За українських реалій надзвичайно стрімкого розвитку як національних економік, так і глобального простору є лише одна альтернатива: співпраця представників сфери освіти та роботодавців у розробленні та впровадженні освітніх програм, адже діалектична єдність між ними (сукупність результатів навчання в динаміці та їх комбінація) призводить до набуття студентами відповідної компетентності, з одного боку, і, з іншого – оволодіння певною компетентністю вимагає конкретних знань та навичок, які є традиційними результатами навчання [14].

Тобто важливо також усвідомити, що подолання асиметрії у сфері молодіжної зайнятості та здійснення відповідної політики щодо сприяння зайнятості молоді можливо лише за умови розгляду цілої низки причин, таких як статистичні, соціальні, демографічні, психологічні, економічні, технологічні, правові, соціокультурні та політичні фактори.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: нац. доповідь / за заг. ред. В.М. Геєця та ін. К.: НВЦ НБУВ, 2016. 687 с.
2. Юрик Я.І. Оцінка та порівняльний аналіз жорсткості українського законодавства про захист зайнятості. Економіка і прогнозування. 2017. № 1. С. 23–39.
3. Юрик Я.І., Близнюк В.В. Якість робочої сили як ключовий фактор інноваційного розвитку України. Економіка і прогнозування. 2014. № 1. С. 67–86.
4. Balan M. Youth labor market vulnerabilities: characteristics, dimensions and costs. *Procedia Economics and Finance*. 2016. № 8. P. 66–72.
5. Blanpain R. The Global Labour Market. From Globalization to Flexicurity. *International Research*. 2016. P. 116–122.
6. Green F. Is there a genuine under-utilization of skills amongst the over-qualified. *Applied Economics*. 2016. № 39. P. 427–439.
7. Kuddo A. Public Employment Services, and Activation Policies. Washington DC: World Bank, 2012. P. 33–41.
8. Mavromaras K. Assessing the incidence and wage effects of overskilling labour market. *The Economic Record*. 2017. № 278. P. 60–72.
9. Nunn A. Performance Management in Public Employment Services. Analytical paper, July, 2012. European Commission, Brussels. P. 58–93.
10. Tubb H. Activation and Integration : Working with Individual Action Plans. Toolkit for Public Employment Services / European Commission. Brussels, DG Employment, Social Affairs and Inclusion, 2012. P. 41–49.
11. Venn D. Eligibility Criteria for Unemployment Benefits. Quantitative Indicators for OECD and EU Countries. OECD, France, 09 January 2016. – P. 263.
12. Weishaupt T. Central Steering and Local Autonomy in Public Employment Services. Analytics paper. European Commission, October, 2014. – European Union, 2015. P. 39–73
13. Офіційна сторінка Державної служби зайнятості України. URL: <http://www.dsz.gov.ua>.
14. European Commission. Persuading actions to promote unemployed back to work. Financial sanctions imposed on unemployment insurance benefit recipients (Denmark, Brussels, October 2012)/ URL: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/weesp/DK-6.